

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

6. juni 1990*

I sag T-44/89,

Laura Gouvras-Laycock, tjenestemand ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, ved advokat Aloyse May, Luxembourg, og med valgt adresse i Luxembourg på dennes kontor, 31, Grand-rue,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Sean van Raepenbusch, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg hos Georgios Kremlis, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Centre Wagner, Kirchberg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens afslag på at fastsætte sagsøgerens hjemsted til Athen,

har

RET TEN (Tredje Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, A. Saggio, og dommerne B. Vesterdorf og K. Lenaerts,

justitssekretær: fuldmægtig B. Pastor

på grundlag af skriftvekslingen og efter mundtlig forhandling den 3. maj 1990,

afsagt følgende

* Processprog: fransk.

Dom

Faktiske omstændigheder og skriftveksling

- 1 Sagsøgeren er britisk statsborger og datter af ægteparret Frank Laycock og Sylvana Laycock. Sagsøgerens forældre bor ikke sammen. Hendes far bor i Dublin og hendes mor i London. Sylvana Laycock er græsk statsborger og ansat ved Den Græske Ambassade i Storbritannien, hvor hun har boet i årevis.

- 2 Sagsøgeren har siden 1977 været gift med Georgios Gouvras, som er græsk statsborger. Georgios Gouvras har siden juni 1982 været tjenestemand ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i Luxembourg. Før dette tidspunkt var han ansat i et schweizisk selskab i Zürich. Den 22. juni 1982 afgav G. Gouvras i forbindelse med fastlæggelsen af hans hjemsted følgende erklæring:

»*Erklæring* vedrørende anvendelsen af artikel 7, stk. 3, i vedtægtens bilag VII. Undertegnede erklærer hermed — under henvisning til officielle dokumenter, hvoraf min bopæl fremgår for perioden fem år forud for de sidste seks måneder før min tiltrædelse af tjenesten i Kommissionen, og under henvisning til at mit indkaldelsessted var i Storbritannien, nærmere bestemt Pinner, Middlesex — at til brug i forbindelse med artikel 7, stk. 3, i vedtægtens bilag VII bør mit hjemsted anses for Grækenland, nærmere bestemt Papagou, Athen — som er mine forældres adresse og min faste bopæl, som det fremgår af min ansøgning — idet

- a) jeg bevarer min nærmeste familiemæssige tilknytning (min mor, min bror og min søster) i Athen,

- b) jeg har formuemæssig tilknytning til Athen gennem min arv efter min far (jfr. vedlagte erklæring fra det græske Justitsministerium), og

- c) mit væsentligste borgerlige tilhørsforhold alene er i Grækenland (jfr. kopierne af min valgbo¹ udstedt af Papagou-kommune, Athen, Grækenland).

¹ — O. a.: Der er tale om et dokument, som skal fremvises på valgstedet med henblik på stempning.

I perioden fem år forud for de sidste seks måneder før min tiltrædelse af tjenesten boede jeg følgende steder:

- a) juli 1981-maj 1982: bopæl: Pinner, Middlesex, Det Forenede Kongerige; ansettelse: Zürich, Schweiz [jfr. vedlagte erklæring fra min tidligere arbejdsgiver, Electrowatt Engineering Services (London) Ltd., til Inspector of Taxes, West Sussex, England];
- b) juni 1980-juli 1981: Papagou, Athen, Grækenland; arbejdsgiver: det græske elektricitetsvæsen, 10, Navarinou, Athen 144;
- c) december 1977-juni 1980: Pinner, Middlesex, Det Forenede Kongerige; forskning i f. m. 'doctorat'-grad samt arbejde ved Imperial College, London, England, efter opnåelse af 'doctorat' (jfr. vedlagte erklæringer);
- d) januar 1977-november 1977: Papagou, Athen, Grækenland; militærtjeneste (bekræftet af det græske luftvåben);
- e) januar 1975-december 1976: forskning i f. m. 'doctorat'-grad ved Imperial College, London, England (jfr. vedlagte erklæring).«

Georgios Gouvras' hjemsted blev på grundlag af disse oplysninger fastlagt til Athen.

- 3 Det fremgår af sagen, at ægteparret har indgået ægteskab efter græsk ret, hvorefter de har særeje. Ifølge parternes oplysninger har begge ægtefæller ved skilsmisse ret til at kræve en tredjedel af den formue, den anden ægtefælle har erhvervet under ægteskabet. Efter græsk arveret arver sagsøgeren efter sin ægtefælle, såfremt denne ikke har udfærdiget et testamente, en fjerdedel af ægtefællens formue.
- 4 Sagsøgeren tiltrådte sin tjeneste ved Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer i Luxembourg den 1. september 1986. I en erklæring, som sagsøgeren har afgivet under ed i Luxembourg i maj 1986, har sagsøgeren bekræftet, at hun boede i London fra maj 1981 til oktober 1982, hvorefter hun har boet i

Luxembourg. Fra juni 1980 til maj 1981 boede sagsøgeren med sin mand i huset i Athen. Før juni 1980 boede hun i London. Hun var ansat ved British Airways fra juli 1974-september 1982, bortset fra perioden juni 1980-maj 1981, hvor hun havde tjenestefrihed af personlige årsager.

- 5 Ved en skrivelse af 10. august 1987 ansøgte sagsøgeren sagsøgte om, at hendes hjemsted fastlægges til det sted, til hvilket hun har et naturligt tilhørsforhold, dvs. Athen, i stedet for Luxembourg, som er hendes indkaldelsessted. I skrivelsen erklærer sagsøgeren følgende:
- » a) Jeg bevarer min nærmeste familiemæssige tilknytning i Athen i kraft af et hus, som jeg har i sameje med min mand, Georgios Gouvras. Dette hus var vores fælles bopæl, før min mand tiltrådte sin tjeneste ved Kommissionen, og det er det sted, hvor min familie og jeg tilbringer vores årlige ferier.
 - b) Min mor, som er græsk, arbejder ved Den Græske Ambassade i London. Det sted, til hvilket hun har et naturligt tilhørsforhold, er også Athen, og hun kan overføres hertil, hvis hendes tjenestested anmoder om det.«
- 6 Ansøgningen var vedlagt følgende to bilag:
- en attest fra Byretten i Athen vedrørende skiftet efter Georgios Gouvras' far. Ifølge attesten deler Georgios Gouvras' mor, han selv, hans søster og hans bror arvemassen ligeligt, dvs. med hver en fjerdedel;
 - en attest fra Den Græske Ambassade i London, hvoraf fremgår, at Sylvana Laycock er ansat ved ambassaden og er sagsøgerens mor. Endvidere fremgår det, at hun på ethvert tidspunkt kan overflyttes til Presse- og Informationskontoret i Athen, hvis den græske statsminister skønner det nødvendigt.

Kommissionen fandt ikke disse to forhold tilstrækkelige til at fastlægge sagsøgerens hjemsted til Athen. Bl. a. under henvisning til sagsøgerens tilknytning til Lon-

don i kraft af, at ægtefællerne havde deres fælles bopæl i London, inden den ene tiltrådte sin tjeneste, og til sagsøgerens mor, afslog sagsøgte ved skrivelse af 24. august 1987, som blev uddybet ved skrivelse af 8. oktober 1987, sagsøgerens ansøgning og fastlagde sagsøgerens hjemsted til London.

- 8 På sagsøgerens anmodning, men med forbehold af sagsøgerens rettigheder i henhold til artikel 90 i vedtægten for tjenestemænd i De Europæiske Fællesskaber, blev hjemstedet med virkning fra 1. september 1986 senere fastlagt til Dublin, hvor hendes far bor.

- 9 Ved skrivelse registreret i Kommissionen den 24. november 1987 indbragte sagsøgeren en klage over den nævnte skrivelse af 24. august 1987 med henblik på at få hjemstedet fastlagt til Athen. Kommissionen afviste klagen ved beslutning af 24. maj 1988, som meddeltes sagsøgeren ved skrivelse af 6. juni 1988.

- 10 Herefter anlagde sagsøgeren nærværende sag ved at indgive stævning til Domstolens Justitskontor den 6. september 1988. Skriftveksling fandt fuldt ud sted for Domstolen, som ved kendelse af 15. november 1989 har henvist sagen til Retten i medfør af artikel 14 i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 om oprettelse af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans. På grundlag af retsmøderapporten har Retten besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

Parternes påstande

- 11 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— sagen fremmes til realitetspåkendelse;

— Kommissionens afslag af 24. maj 1988 på sagsøgerens klage for at få fastlagt sit hjemsted til Athen (Grækenland) annulleres;

- sagsøgeren kendes berettiget til at få fastlagt sit hjemsted til Athen fra den dato, hvor hun tiltrådte tjenesten ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber;
- sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

12 Sagsøgte har påstået

- frifindelse, og
- sagsøgeren tilpligtet at betale sagens omkostninger ifølge gældende regler.

Formaliteten

- 13 Kommissionen har indledningsvis bemærket, at søgsmålet udelukkende er rettet mod Kommissionens afslag på sagsøgerens klage. Ifølge Kommissionen fremgår det ikke af søgsmålsgrundene og argumenterne i stævningen, at søgsmålet faktisk angår den påklagede afgørelse. Kommissionen tilføjer, at den dog ikke overser, at Domstolen i praksis realitetsspåkender et søgsmål, såfremt der ikke er tvivl om »søgsmålets virkelige genstand«.
- 14 Sagsøgeren har alene konstateret, at Kommissionen ikke udtrykkeligt har rejst formalitetsindsigelse.
- 15 Herved bemærkes, at selv om der ved det foreliggende søgsmål formelt ønskes en prøvelse af afvisningen af sagsøgerens klage, tilsigter søgsmålet, som er anlagt inden for fristerne i vedtægtens artikler 90 og 91, klart en annullation af afslaget på at fastlægge sagsøgerens hjemsted til Athen (jfr. f. eks. Domstolens dom af 23. oktober 1986, Hamai mod Domstolen, 92/85, Sml. s. 3157).

Realiteten

- 16 I henhold til artikel 7, stk. 3, første pkt., i vedtægtens bilag VII fastlægges tjenestemandens hjemsted ved hans tiltræden, idet der tages hensyn til det sted, hvorfra han er blevet indkaldt, eller til hvilket han har et naturligt tilhørsforhold.

Kommissionen fortolkede bestemmelsen i afgørelse af 15. juli 1980 om de almindelige gennemførelsesbestemmelser for anvendelsen af artikel 7, stk. 3, i bilag VII til vedtægten for tjenestemænd, som ændret den 22. december 1987 med virkning fra 1. januar 1988 (herefter benævnt: »almindelige gennemførelsesbestemmelser«). Artikel 2, stk. 2, i den ændrede afgørelse lyder:

»Ved anvendelsen af denne afgørelse forstås ved:

— ...

— det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold, det sted, til hvilket han a) har den nærmeste familiemæssige tilknytning, som bortset fra særlige velbegrundede tilfælde efter tjenestemandens valg vil være 1. forældrene ... eller børnene ... eller 2. ægtefællernes bopæl, dog på følgende to betingelser, at denne bopæl var deres fælles varige bopæl, før en af dem som den første indtrådte i tjenesten ved en af Fællesskabets institutioner som tjenestemand eller midlertidig ansat, og at denne bopæl udgør en fast ejendom, hvortil begge eller en af dem har en formuemæssig tilknytning.«

Sagsøgeren har påberåbt sig præmisserne i Domstolens dom af 2. maj 1985, De Angelis mod Kommissionen (sag 144/84, Sml. s. 1301) og gør gældende, at afgørelsen af 24. maj 1988 er behæftet med en åbenbar retsvildfarelse. Til støtte for sit anbringende har sagsøgeren fremført to argumenter.

- 17 For det første har sagsøgeren henvist til, at hun har formuemæssig tilknytning til Athen i henhold til de almindelige gennemførelsesbestemmelser artikel 2, stk. 2, andet led, litra b). Hun anfører, at hun og ægtefællen fra april 1986 har ladet ejendommen i Papagou, Athen, restaurere, og at disse istandsættelsesarbejder blev finansieret ved et lån optaget i fællesskab. Som bevis herfor har sagsøgeren fremlagt et brev fra Crédit Européen i Luxembourg, hvori det bekræftes, at banken har ydet ægteparret »en personlig kredit på 500 000 LFR ... fra april 1986 for en pe-

riode på 24 måneder, som blev frigivet den 3. april 1986 og indfriet den 28. april 1988«. Ifølge sagsøgeren »skaber« istandsættelsen af ejendommen ved hjælp af fælles lånemidler »en fordringsret for fællesboet på nævnte ejendom«. Hun henviser desuden til, »at såvel græsk som engelsk ret dels giver sagsøgeren ret til at modsætte sig salg af ejendommen, dels ret til at bebo og udøve sædvanlig brugsret over den«.

- 18 For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at hun også har familiemæssig tilknytning til Athen. Hun fremhæver, at ægtefællens hjemsted er fastlagt til Athen, og at ægtefællerne, før de tiltrådte deres respektive tjenester ved institutionen, ved aftale har fastlagt deres fælles bopæl til Athen. De tilbringer alle deres ferier i Athen. Sagsøgeren bestrider sagsøgtens anbringende om, at ægteparret havde deres varige bopæl i London, før Georgios Gouvras blev ansat ved Fællesskaberne.
- 19 Sagsøgeren har i øvrigt gjort gældende, at hendes familiemæssige tilknytning til Athen er stærkere end hendes tilknytning til London, som sagsøgte traf sin første afgørelse på grundlag af. Det gælder navnlig, fordi hendes mor ikke har sædvanlig varig bopæl i London, da hun til enhver tid kan overflyttes til Athen, såfremt det måtte være i hendes tjenestesteds interesse.
- 20 Sagsøgeren er derfor sammenfattende af den opfattelse, at hun ved de fremlagte beviser har godtgjort, at hun har valgt bopæl i Athen, at hun dér ejer et hus til boligformål sammen med sin ægtefælle, at hun blev gift i Athen, hvor hun boede, før hun tiltrådte tjenesten i Kommissionen, at hun bevarer sin familiemæssige tilknytning til Athen, og at det sted, hvortil hun har et naturligt tilhørsforhold, er dette sted.
- 21 Kommissionen har henvist til, at ifølge den nævnte dom af 2. maj 1985, De Angelis (sag 144/84) »[skal] den pågældende institution i hvert enkelt tilfælde [vurdere]« den formuemæssige tilknytning, sagsøgeren påberåber sig. Efter Kommissionens opfattelse var de faktiske omstændigheder i De Angelis-sagen forskellige fra de her foreliggende. De af sagsøgeren beskrevne faktiske forhold er ikke tilstrækkeligt bevis for, at det sted, hvortil sagsøgeren havde sit naturlige tilhørsfor-

hold fra 1. september 1986, var Athen, således at dette sted kan erstatte London. Nærmere bestemt er det ikke godtgjort, at ægteparret havde fælles varig bopæl i Athen, førend de respektivt tiltrådte deres tjeneste i Kommissionen, og at sagsøgeren havde formuemæssig tilknytning sammesteds [jfr. artikel 2, stk. 2, andet led, litra a), pkt. 2, i de almindelige gennemførelsesbestemmelser].

- 22 For så vidt angår sagsøgerens tilknytning til London (eller Dublin) har Kommissionen anført, at de almindelige gennemførelsesbestemmelser artikel 2, stk. 2, andet led, litra a), ikke i egentlig forstand kræver, at faderens eller moderens bopæl er på hjemstedet, men at tjenestemandens nærmeste familiemæssige tilknytning repræsenteres af »forældrene«. Efter Kommissionens opfattelse kan der vanskeligt rejses tvivl om, at sagsøgerens mor udgør hendes familiemæssige tilknytning til London, hvor hendes mor sædvanligvis bor.
- 23 Efter Kommissionens opfattelse er den formuemæssige tilknytning, som sagsøgeren påberåber sig, blot at foregribe den situation, som ville opstå i tilfælde af ægtefællens død eller skilsmisse. Indtræder en af disse begivenheder, medfører ægteskabets opløsning, at den fælles bopæl forsvinder, og dermed den anden omstændighed, som kræves for at fastlægge hjemstedet på det krævede sted.
- 24 Med hensyn til den familiemæssige tilknytning har Kommissionen understreget, at begrebet fælles bopæl ikke bør tillægges et formelt indhold, som blot kræver en erklæring om, hvor hjemstedet befinder sig, og som fratager Kommissionen enhver mulighed for at kontrollere, at det krævede hjemsted er begrundet. I den foreliggende sag boede sagsøgeren i London, da hendes ægtefælle blev ansat i Kommissionen, og det er ikke bevist, at ægtefællerne har truffet aftale om at fastlægge deres fælles bopæl til Athen, før de tiltrådte deres respektive tjenester.
- 25 Henset til parternes argumentation bemærkes indledningsvis, at de almindelige gennemførelsesbestemmelser, senest ændret efter Domstolens dom af 2. maj 1985, kun er en fortolkning og præcisering af artikel 7, stk. 3, i vedtægtens bilag VII, som med hensyn til fastlæggelsen af tjenestemandens hjemsted henviser til det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold (præmis 16 i nævnte dom

af 2. maj 1985). Bestemmelserne kan derfor ikke ændre begrebet »det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold«, ligesom de ikke binder Retten til en bestemt fortolkning af begrebet.

- 26 For at fastlægge en tjenstemands tilknytning til det sted, som må opfattes som hans hjemsted, skal det fastslås, om den pågældende opretholder en permanent tilknytning til et bestemt sted. Det bør fremhæves, at den pågældende institution i hvert enkelt tilfælde skal vurdere, hvor dette sted er beliggende (jfr. præmis 18 i den nævnte dom af 2. maj 1985).
- 27 I denne henseende definerer artikel 2 i de almindelige gennemførelsesbestemmelser korrekt de generelle forhold, som kan vise beliggenheden af det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold, dvs.:
- a) den nærmeste familiemæssige tilknytning,
 - b) den formuemæssige tilknytning, og
 - c) de væsentligste såvel aktive som passive interesser i forbindelse med hans borgerlige tilhørsforhold.
- 28 Med hensyn til den nærmeste familiemæssige tilknytning bemærkes i lighed med det, som Domstolen lagde til grund i De Angelis-sagen, at det ikke er logisk at udelukke eller afsvække betydningen af det sted, hvortil tjenstemandens ægtefælle har et naturligt tilhørsforhold. Vedrørende den formuemæssige tilknytning skal det også understreges, at andre former for vedvarende formuemæssig tilknytning end en tingsret i en ejendom kan lægges til grund ved fastlæggelsen af det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold.
- 29 Det er derfor på grundlag af disse kriterier, fortolket i lyset af sagens faktiske omstændigheder, at »det sted, til hvilket« sagsøgeren »har et naturligt tilhørsforhold«, skal fastlægges.

- 30 I den foreliggende sag er det sted, til hvilket sagsøgerens ægtefælle, Georgios Gouvras, har et naturligt tilhørsforhold, beliggende i Athen, hvor der befinder sig en ejendom, som han ejer en del af, som ægtefællerne anser for deres fælles bopæl, og hvor de tilbringer deres ferier. Hertil kommer, at ægtefællerne har finansieret ejendommens istandsættelse ved et lån, de har optaget i fællesskab. Det bemærkes endvidere, at sagsøgerens mor er græsk statsborger og i relation til både græsk og engelsk ret har bevaret sin bopæl i Grækenland, selv om hun længe har boet i Det Forenede Kongerige som følge af sin ansættelse ved Den Græske Ambassade i London.
- 31 Derimod er det eneste forhold, der knytter sagsøgeren til Dublin, at hendes far bor dér. Med hensyn til London er det kun moderens sædvanlige opholdssted, som kan knytte sagsøgeren til denne by. Det bemærkes i den forbindelse, at selv om sagsøgeren ikke har interesser i forbindelse med sit borgerlige tilhørsforhold i Grækenland, har hun heller ikke bevaret sin stemmeret i Det Forenede Kongerige.
- 32 Det følger heraf, at der er flere relevante omstændigheder, som taler for at udpege Athen end noget andet sted til at være dér, hvor sagsøgeren har et naturligt tilhørsforhold.
- 33 Herefter findes Kommissionens afgørelse af 24. maj 1988 behæftet med en åbenbar retsvildfarelse, idet den strider mod begrebet »det sted, til hvilket tjenestemanden har et naturligt tilhørsforhold« i henhold til artikel 7, stk. 3, i vedtægtens bilag VII, hvorfor afgørelsen bør annulleres.

Sagens omkostninger

- 34 I henhold til artikel 69, stk. 2, i Domstolens procesreglement, som Retten anvender med de fornødne ændringer i medfør af artikel 11, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988, dømmes den part, der taber sagen, til at afholde sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Kommissionen har tabt sagen og pålægges derfor sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser
udtaler og bestemmer

RET TEN (Tredje Afdeling)

- 1) Kommissionens afgørelse af 24. maj 1988 annulleres.
- 2) Kommissionen betaler sagens omkostninger.

Saggio

Vesterdorf

Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 6. juni 1990.

H. Jung
Justitssekretær

A. Saggio
Formand for Tredje Afdeling